

БӨЛІМ: ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ

Шортанбай Қанайұлы шығармашылығы

ЖАРИЯЛАНДЫ
06.11.2024СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/169402/

Шортанбай Қанайұлы (1818–1881) – қазақтың көрнекті ақыны, жырауы, әрі қоғам қайраткері. Ол өзінің шығармашылығы арқылы 19 ғасырдағы қазақ қоғамының рухани-әлеуметтік жағдайын терең бейнелеп, сол кезеңдегі халықтың мұңын, арманын, қайғысын және әділетсіздіктерге наразылығын жеткізді. Шортанбай шығармалары халық арасында кеңінен танылып, оның ойлары мен өлеңдері қазақ әдебиетінің маңызды бір бөлшегіне айналды. Шортанбайдың шығармашылығы сыншыл реализм мен зар заман ағымының көрнекті үлгісі саналады.

Шығармашылығының ерекшеліктері

1. Зар заман ақыны ретінде танылуы

Шортанбай Қанайұлы «зар заман» ақындарының бірі ретінде қазақ қоғамының отарлық езгіге ұшыраған тұсындағы хал-ахуалын сипаттады. «Зар заман» ағымы отарлық саясаттың қазақ халқының мәдениеті мен салтына тигізген кері әсерін көрсететін ағым болды. Шортанбай бұл өзгерістерге наразылығын білдіріп, қазақ халқының еркіндігінен айырылуын, дәстүрдің жоғалып бара жатқанын және әлеуметтік әділетсіздікті көркем тілмен жеткізді.

2. Әлеуметтік теңсіздік және әділетсіздік мәселелері

Шортанбай шығармаларында байлар мен билердің қарапайым халыққа көрсеткен қысымын, әділетсіздікті сынға алады. Ол қоғамдағы әлеуметтік теңсіздікке қарсы шығып, қарапайым халықтың мұңын жоқтайды. Ақынның өлеңдерінде кедейлердің өмірін, олардың қайғы-мұңын шынайы суреттейтін тұстары көп.

3. Моральдық құндылықтарды насихаттау

Шортанбай Қанайұлының өлеңдері тек әлеуметтік жағдайды сынап қана қоймай, адамдарды имандылыққа, адалдыққа, әділдікке шақырды. Ақын адамгершілік пен рухани құндылықтардың құлдырауын айыптап, жастарды дәстүрді сақтауға, ата-ананы құрметтеуге, жаман әдеттерден аулақ болуға шақырады.

4. Жырлары мен термелеріндегі образдар

Шортанбай жырларында жиі қолданылатын бейнелер – бозторғай, қасқыр, арыстан сияқты қазақ фольклорына тән дәстүрлі образдар болды. Ол осы символдар арқылы халықтың жағдайын, күресін, әлсіздігі мен күші бейнелейді. Сонымен бірге, «қилы заман», «ақыр заман» секілді бейнелі сөздер арқылы заманның өзгеруін білдіреді.

5. Тарихи және ұлттық мәселелер

Шортанбай шығармаларында қазақ халқының тарихы мен салт-дәстүрлері, елдің ішкі тұтастығы мәселелері көрініс табады. Ақын қазақ жерін отарлау, жерді тартып алу, дәстүрлі көшпенді өмірдің жойылуы сияқты мәселелерге ашық қарсылық танытады. Осылайша ол елге деген сүйіспеншілікті оятып, өз ұлтының болашағына алаңдаушылығын білдірді.

Негізгі шығармалары

- **«Зар заман»** – Шортанбайдың ең танымал өлеңдерінің бірі. Бұл туындысында ол қазақ халқының мүшкіл халі мен отарлық саясаттың ауыр зардаптарын сипаттайды. Өлеңде халықтың тәуелсіздігі мен рухани азаттығының жоғалуына өкініш білдірілген.
- **«Бай мен кедей»** – бұл өлеңінде байлар мен кедейлердің арасындағы әлеуметтік алшақтықты ашық көрсетіп, қоғамдағы әділетсіздікке наразылығын білдіреді.
- **Термелері мен толғаулары** – Шортанбайдың термелері мен толғауларында моральдық құндылықтарды насихаттау, отаршылдыққа қарсы наразылық және патриотизм мәселелері басым.

Шортанбай Қанайұлының әдеби мұрасы және әсері

Шортанбай Қанайұлының шығармашылығы қазақ әдебиетінде ерекше орын алады. Ол өз заманындағы қоғамның әлеуметтік және рухани проблемаларын терең суреттей отырып, ұлттық болмысты сақтауға, мәдени құндылықтарды ұмытпауға үндеді. Оның туындылары кейінгі қазақ әдебиетінің дамуына, әсіресе әлеуметтік-сыншыл бағыттағы поэзияға үлкен әсер етті.

Шортанбайдың шығармалары бүгінгі күні де өзекті, себебі ол туындыларда ұлттық болмыстың сақталуы, рухани құндылықтардың маңызы сияқты жалпы адамзаттық мәселелер көрініс табады. Оның әдеби мұрасы – қазақ әдебиетіндегі сыншыл реализмнің жарқын үлгісі, қазақ халқының рухани байлығының бір бөлігі.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.